

نشریه علمی - پژوهشی
پژوهشنامه ادبیات تعلیمی
سال چهارم، شماره سیزدهم، بهار ۱۳۹۱، ص ۱۳۸ - ۱۱۱

تحلیل محتوای مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی در «بوستان» سعدی

دکتر مریم فاتحی زاده* - سحر خانجانی**

دکتر فاطمه بهرامی***

چکیده:

هدف پژوهش حاضر تحلیل محتوای مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی در «بوستان» سعدی است. روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع تحلیل محتوا و به صورت کیفی است. «بوستان» سعدی، به وسیله چک لیست محقق ساخته مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی مورد تحلیل محتوا قرار گرفت. سپس اطلاعات حاصل، به وسیله شاخص آماری فراوانی، مورد تحلیل قرار گرفت.

نتایج پژوهش نشان داد که «بوستان» سعدی در مجموع ۳۰۲ مرتبه به مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی توجه کرده است. مهارت‌هایی از جمله: سنجیده سخن گفتن، پرحرفی نکردن، صحبت کردن در فرصت مناسب، فضیلت سکوت، اهمیت

* دانشیار مشاوره دانشگاه اصفهان fatehizade@gmail.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه اصفهان sahar khanjani35@yahoo.com

*** دانشیار مشاوره دانشگاه اصفهان f.bahrami26@yahoo.com

تاریخ پذیرش ۹۰/۱۱/۱۷

تاریخ وصول ۹۰/۸/۱۲

ارتباط غیرکلامی نسبت به ارتباط کلامی، مهار خشم، مهر و محبت، صبر و شکیبایی، تکانشی عمل نکردن، بخشش و چشم‌پوشی، انتقادپذیری و خوش اخلاقی. با بررسی مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی در «بوستان»، مشاهده شد که سعدی چگونه در تک تک اشعار خود مهارت‌های زندگی زناشویی و خانوادگی را ذکر کرده است. این مهارت‌ها با حلاوتی خاص به رشته نظم کشیده شده و این نشان دهنده آن است که سعدی از میان دیگر هم طرازان خود نسبت به مسائل خانوادگی، اجتماعی، نگرش‌ها و ارزش‌های مذهبی عنایتی ویژه داشته است. بلاغت و رسایی سخن وی با عوامل متعددی پیوند دارد. او از هر فرصتی برای به اوج رساندن کلام خود و تسخیر بیشتر مخاطب بهره جسته است. اگرچه هدف اصلی سعدی حکایت‌پردازی نبوده است، بلکه از حکایت بیشتر به عنوان ابزاری برای تبیین دقیق‌تر اهداف تعلیمی و تربیتی خویش و همراه کردن مخاطب با خود بهره می‌گیرد؛ اما باریک‌بینی‌ها و ظرافت‌کاری‌های آگاهانه او در گزینش افراد یا اشخاص و عناصر حکایت‌ها نیز در بلاغت‌جویی او بی‌تأثیر نیست.

واژه‌های کلیدی:

بوستان، سعدی، تحلیل محتوا، مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی.

مقدمه:

ازدواج به عنوان مهم‌ترین و عالی‌ترین رسم اجتماعی برای دستیابی به نیازهای عاطفی افراد همواره مورد تأیید بوده است. ازدواج رابطه‌ای انسانی، پیچیده و بسیار ظریف است. دلایل اصلی ازدواج عشق و محبت، داشتن شریک و همراه در زندگی، ارضای نیازهای عاطفی - روانی و افزایش شادی و خشنودی است (نوابی‌نژاد، ۱۳۸۰: ۱۲). بنابراین ازدواج، یکی از مهم‌ترین رویدادهای زندگی انسان محسوب می‌شود. ازدواج نه تنها در سلامت جسمی و روانی فرد مؤثر است، بلکه تأثیر مهمی در ورود

انسان به دوره بزرگسالی دارد. ازدواج عامل پیدایش خانواده است و بر اساس آن پیوند دو جنس بر پایه روابط پایای جنسی به وجود می‌آید. ازدواج یک قرارداد اجتماعی است که مشروعیت روابط جسمانی را تسهیل می‌کند. به این معنا ازدواج یک واقعه اجتماعی بسیار مهم است که در حفظ گروه و نسل‌ها از نظر کمی و کیفی کمک می‌کند (موسوی، ۱۳۸۶: ۱۶).

خانواده از حیاتی‌ترین نهادهای انسانی در شکل‌گیری تمدن بشری است. استحکام خانواده و روابط آن منجر به شکل‌گیری سلامت روانی مطلوب‌تر برای افراد خانواده در ورود به جامعه بزرگ‌تر می‌شود. هر گونه معضل و مشکلی که استحکام خانواده را خدشه‌دار کند، سلامت جامعه را نیز تحت‌الشعاع قرار می‌دهد (بیرجندی، ۱۳۷۵: ۲۰). مشکلات زنانوشویی نه تنها پایه‌های خانواده را متزلزل می‌کند بلکه مهم‌تر از آن رشد عاطفی، اجتماعی و سازگاری بعدی آنها را نیز دچار مشکل می‌سازد.

بنابراین رابطه زنانوشویی از عمیق‌ترین لذت‌های بشر و در عین حال یکی از بزرگ‌ترین سرچشمه‌های رنج است. انسان امروزی خواهان سعادت و صمیمیت ادامه‌دار است. زوجین انتظار دارند زندگی شاد و پر نشاطی داشته باشند و بدون تردید، دیگر زنان برای تامین معیشت خود احتیاج به همسر ندارند و اگر هم دارند در کنار آن خواهان حمایت عاطفی هستند. مردها نیز تنها به کدبانو و مادر برای فرزندانشان نیاز ندارند. آنان، نیازهای عاطفی دارند که باید برآورده شود. امروزه ما انتظار داریم که ازدواج تا حد امکان نیازهای عاطفی ما را برآورده سازد. هنر زنده نگه داشتن عشق در زندگی زنانوشویی به عنوان عاملی است که صمیمیت و طراوت زندگی ما را تضمین می‌کند (گری، ۱۳۷۸: ۱۰).

در نتیجه خانواده‌های سالم در سلامت فرزندان، سپس سلامت جامعه، تاثیر مهمی دارند. شیوه‌های فرزندپروری مختلف، تاثیرات متفاوتی بر روی فرزندان دارد. بنابراین، به جرأت می‌توان گفت که بخش اعظم شخصیت روانی، اجتماعی و فرهنگی انسان در

دورانی که در محیط خانواده سپری می‌کند، پایه‌ریزی می‌شود. در این رابطه ثنایی به نقل از فریمو (Framo) می‌گوید: اثر خانواده بر اشخاص از تمام نیروهایی که تا به حال شناخته شده بیشتر است؛ یعنی، اثر خانواده فراتر از فرهنگ جامعه، دنیای کار، دوستان، نزدیکان و امثال آن‌ها است. ثنایی به نقل از مینوچین (Minuchin) بر این باور است که فرد بدون خانواده قابل تعریف نیست. در واقع خانواده کانون اصلی شکل‌گیری و هویت فرد است (منادی، ۱۳۸۵: ۳۰).

بر اساس تعاملات سازنده یا مخرب خانواده با فرزندان، رفتارهای سالم یا ناسالم در کودکان شکل می‌گیرد. خانواده‌هایی که تعاملات مؤثر و مفیدی با فرزندان خود دارند، کودکانشان نیز رفتارهای سالم و بهنجاری را پرورش می‌دهند. بامریند (Baumrind) در تحقیقات خود به این نتیجه رسید که شیوه‌های فرزندپروری والدین در شکل‌گیری ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری کودکان مؤثر است. به طوری که شیوه مقتدرانه، ویژگی‌های شخصیتی بهنجار، همچون اعتماد به نفس، استقلال رأی، خشنودی و باکفایتی و متعاقب آن رفتارهای بهنجار را به وجود می‌آورد؛ در حالی که شیوه سهل‌انگازانه موجب کمبود اتکای نفس و استقلال رأی در کودکان می‌شود؛ نیز اعمال نسنجیده و بی‌هدف را به وجود می‌آورد. در شیوه مستبدانه، کودکان فاقد اتکای نفس و استقلال رأی هستند و در برقراری ارتباط با همسالان ناتوانند (استافورد و به‌یر، ۱۳۷۷: ۵۰).

بنابراین برای داشتن خانواده‌های سالم و شیوه‌های فرزندپروری بهنجار باید در جهت غنی‌سازی روابط زناشویی بکوشیم. عامل موفقیت در رابطه زناشویی آن است که زوجین در ایجاد روابط صمیمی از مهارت‌های خاصی استفاده کنند. مطالعه روابط زوجین به روشن شدن چارچوب‌های ساختاری، که روابط زوجین در آن شکل می‌گیرد، کمک می‌کند. در اکثر جوامع بررسی کیفیت روابط (Marital quality) زناشویی تأثیر مهمی در ارزیابی کیفیت کلی ارتباطات خانوادگی دارد. کیفیت روابط زناشویی مفهومی چند بعدی است و شامل ابعاد گوناگون ارتباط زوجین مانند سازگاری، رضایت، شادمانی، انسجام و تعهد می‌شود.

عوامل متعددی در ارتقای کیفیت و استحکام زندگی زناشویی و خانوادگی مؤثرند. یکی از مهم‌ترین این عوامل نگرش‌های فرهنگی بومی و مذهبی است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که عامل مذهب در افزایش رضایتمندی زندگی زناشویی مؤثر است. کال (Call)، کوریتس (Cutis) و الیسون (Ellison) (۲۰۰۲)، در مطالعات خود از مشارکت مذهبی زوجین به این نتیجه رسیدند که هرچه میزان زمان سپری شده زوجین در انجام عبادات بیشتر باشد، افزایش تعهد خانوادگی و نیز کاهش منازعات زناشویی را در پی خواهد داشت و شادمانی و رضایت زناشویی را به ارمغان خواهد آورد (اولیاء، ۱۳۸۵: ۳۳). در ازدواج‌هایی که هم‌سنخی مذهبی وجود ندارد میزان رضایتمندی زناشویی پایین است. یافته‌های کوریتس و الیسون (۲۰۰۲) نشان می‌دهد که هرچه میزان مغایرت باورهای مذهبی زوجین بیشتر باشد میزان اختلاف آنها بیشتر خواهد بود. ماهانی و همکاران (۱۹۹۹)، با تجزیه و تحلیل مشاهدات‌شان نشان دادند که جنبه‌های مختلف عملکرد زناشویی شامل رضایت زناشویی، فراوانی برخوردها و استفاده از پرخاشگری عملی با فعالیت‌های مذهبی در ارتباط است و به همین دلیل درک ارزش‌های دینی ازدواج از اهمیت بالایی برخوردار است (همان: ۳۵).

از جمله روش‌ها برای ارتقای روابط زناشویی و خانوادگی گسترش نگرش‌های فرهنگ ایرانی - اسلامی در زمینه مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی است که به شیوه تحلیل محتوا قابل استخراج از منابع موجود در این زمینه است. یکی از راه‌های ترویج مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی بهره‌گیری از محتوای کتاب‌های ادبی است. کتاب‌های ادبی از مهم‌ترین متونی هستند که می‌توانند در تقویت مهارت‌های زندگی زناشویی و خانوادگی تأثیر مهمی را داشته باشند. هر چقدر محتوای کتاب‌های ادبی در این زمینه پر بارتر باشد، در ترویج مهارت‌های زندگی زناشویی و خانوادگی مؤثرتر خواهد بود.

بسیاری از کشورهای پیشرفته برای انتقال فرهنگ و میراث خود از محتوای کتاب‌ها

استفاده می‌کنند. سعدی یکی از شاعران بزرگ فرهنگ ایرانی-اسلامی است که از میان آثار او دو مجموعه «گلستان» و «بوستان» به طور واضح‌تری به مسائل خانوادگی، اجتماعی، نگرش‌ها و ارزش‌های مذهبی پرداخته‌اند. در واقع سعدی سخنگوی واقعی زندگی و اخلاق است. او باب زندگی را همراه با تصویرهای روشن در پیش روی ما گشوده است «سعدی سخنگوی زندگی است و شاید بتوان بر پرداخت‌های تصویرگونه اشعارش نام نقاشی نهاد. نقاش زندگی! سخنش از دل زندگی برمی‌خیزد و بر دل زندگی می‌نشیند و این خود ویژگی بزرگ شعر سعدی است» (صدرالحفاظی، ۱۳۸۵: ۱۳).

پژوهش حاضر مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی را مورد بررسی قرار داده و پس از دستیابی به اساسی‌ترین مهارت‌ها (حاصل شده از مطالعه متون نظری و پژوهش‌های انجام شده پیشین) به دنبال بررسی این سؤال است که محتوای «بوستان» سعدی به چه میزان به مقوله مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی پرداخته است؟ در نهایت پژوهش حاضر در نظر دارد تا از شیوه تحلیل محتوای «بوستان» برای ترویج مهارت‌های زندگی زناشویی و خانوادگی استفاده کند.

مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی

سنجیده سخن گفتن (۴ مورد):

از دیدگاه سعدی «سنجیده سخن گویی» دارای قدر و منزلت است. اصولاً سخن سنجیده سخنی است که از سر اندیشه برآید و باعث ارجمندی متکلم شود. سخن ناپرداخته و نسنجیده نباید گفته شود. پیش از آن که در برابر مردم سخن عرضه کنی، نخست بیندیش و آنگاه بر زبان آور (اول اندیشه وانگهی گفتار). آنان که در تمیز درستی و نادرستی ژرف‌اندیش هستند، از کسانی که آماده پاسخ دادن هستند، ولی بیهوده و پراکنده‌گوی هستند، بسی بهتر و برترند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳۱).

نباید سخن گفت ناساخته نشاید بریدن نینداخته

تأمل کنان در خطا و صواب به از ژاژخایان حاضر جواب

(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۷۳)

پرحرفی نکردن (۲ مورد):

«کم‌گویی» نیز از دید سعدی پنهان نمانده و این شاعر عالی‌تبار اندک سخن را هیچگاه پشیمان و شرمسار نمی‌بیند؛ چه اگر سخن کم راند به درستی می‌گوید و یک حرف خرد از صد دفتر سخن یاوه و بی‌معنی بهتراست؛ چنان که خرده مشک بویا بر انبوهی از خاک بی‌بها ترجیح دارد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳۱).

زبان درکش از عقل داری و هوش چو سعدی سخن گوی ورنه خموش

(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۷۷)

صحبت کردن در فرصتی مناسب (۱ مورد):

سعدی «صحبت کردن در فرصتی مناسب» را نیز مورد توجه قرار داده است. وی معتقد است تا زمانی که فرصت گفتار و گوش سخن‌نیوش نبینی، لب به سخن مگشای و چون جولانگاه و پهنه فراخ نباشد، گوی میفکن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۰۵).

مجال سخن تا نیایی مگوی چو میدان نبینی نگهدار گوی

(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۶۶)

فضیلت سکوت (۱ مورد):

از دیدگاه سعدی شیرازی، گفتار درشت و نابهنجار را باید به وسیله سکوت در برابر طرف مقابل، خاموش کرد. سعدی آن را بدین گونه بیان می‌کند که آیا نمی‌دانی که سوزان‌ترین آتش، گفتار درشت و نابهنجار است؛ ولی می‌توان آن را در دم به آب خاموشی فرونشاند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳۹).

نبینی که آتش زبان است و بس؟ به آبی توان کشتش در نفس

(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۷۵)

ارتباط غیرکلامی مهم‌تر از ارتباط کلامی (۲ مورد):

سعدی معتقد است که ارتباط غیر کلامی نسبت به ارتباط کلامی دارای ارزش و اهمیتی

والا است. سعدی بیان می‌کند که بر گفتار بی‌کردار و گزافه‌گویی نمی‌توان اعتماد کرد؛ گفتار بدون عمل تکیه‌گاهی ناستوار و سست است (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۲۹۸).

به معنی توان کرد دعوی درست دم بی‌قدم تکیه‌گاهی ست سست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۰۱)

مهار خشم (۴ مورد):

سعدی شیرازی، به عقل و خرد در هنگام عصبانیت و خشم سفارش می‌کند. او معتقد است فردی که از خرد بهره‌مند باشد، خشم و غضب خود را مهار می‌کند. سعدی توصیه می‌کند که در سیاست راندن اصرار ورز و پای فشاری کن؛ اما نصیحت می‌کنم که به هنگام عصبانیت سررشته خرد را از دست نده و استوار نگه دار (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۰۸).

نگویم چو جنگ آوری پای دار چو خشم آیدت عقل بر جای دار
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۵۹)

مهر و محبت (۱۲ مورد):

سعدی شیرازی، در اشعار خود به مهر و محبت به دیگران تأکید می‌کند. همچنین معتقد است که دلی را با کرم و احسان به دست آوردن و از بند اندوه رها ساختن از هزار رکعت در هر مرحله نماز کردن بهتر و به قبول ایزد نزدیک‌تر است (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۲۷۶).

به احسانی آسوده کردن دلی به از الف رکعت به هر منزلی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۹۵)

صبر و شکیبایی (۶ مورد):

سعدی به صبر و شکیبایی در کارها و امور سفارش می‌کند. وی معتقد است که صبر و بردباری در ابتدا چون شرنگ تلخ و ناگوار است؛ اما آنگاه که طبع به آن خویر شد، مانند انگبین مطبوع و پسند ذائقه می‌شود (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۴۸۴).

تحمل چو زهرت نماید نخست ولی شهد گردد چو در طبع رست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۴۰)

تکانشی عمل نکردن (اول اندیشه بعد عمل) (۵ مورد):

سعدي شیرازی در اشعار خود به تکانشی عمل نکردن نیز توصیه کرده است. سعدي بیان می‌کند که بدان گاه که سوفار دهانه تیر را در شست داری، باید درست بنگری که آماج و هدف تو کدام است؛ چه هنگامی که تیر از دست رفت و پرتاب شد، کار از کار گذشته است و نمی‌توان جبران کرد. پیش از هر امر تا موقعی که کردن و ناکردن آن به دست توست، به خوبی فکر کن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۷۷).

نظر کن چو سوفار داری به شست نه آنگه که پرتاب کردی ز دست

(سعدي، ۱۳۸۳: ۱۵۲)

بخشش و چشم‌پوشی (۵ مورد):

سعدي بر بخشش و چشم‌پوشی هم اشاره کرده است. او بیان می‌کند که اگر تو خطای او را نادیده بگیری، به فرمان عقل شایسته و درخور است؛ زیرا همانا آن نهاد زشت و سرشت ناپسند دشمنی سخت و خصمی سهمگین است که همیشه همراه اوست و هیچگاه از او دور نمی‌شود (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۵۸).

تو گر خشم بر وی نگیری رواست که خود خوی بد دشمنش در قفاست

(سعدي، ۱۳۸۳: ۱۵۲)

رعایت حد اعتدال در نرم‌خویی و تندخویی (۳ مورد):

سعدي شیرازی، رعایت حد اعتدال در نرم‌خویی و تندخویی را در رابطه لازم می‌شمارد و بیان می‌کند که تندخویی و مدارا هر دو با هم خوب و پسندیده است؛ مانند فساد که چون عضوی را ریش می‌سازد بر آن دارو می‌گذارد تا زخم بهبود یابد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳).

درشتی و نرمی بهم در، به است چو رگزن که جراح و مرهم نه است

(سعدي، ۱۳۸۳: ۱۵۳)

رفتار توأم با نرمی و مدارا (۳ مورد):

به نظر سعدي، مرد حکیم و دل آگاه در طریق حیات همین راه را پیش می‌گیرد که در مقابل ستم و درشت‌خویی با نرمی و مدارا رفتار می‌کند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳).

هنرور چنین زندگانی کند جفا بیند و مهربانی کند
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۹)

میانروی و اعتدال در گفتار و کردار (۳ مورد):

سعدی میانروی و اعتدال در گفتار و کردار را با مثلی از دانشمند هندو بیان کرده است. دانشمند هندو مثلی خوب و دلپذیر آورده است که می‌گوید: هر کس باید احترام خودش را پاس دارد تا دیگران حرمت وی را نگاه دارند. شایسته نیست که بیش از حد به بازیچه (لهو و لعب) پردازی؛ چون در این صورت از ارج و ارزش خود خواهی کاست (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳۵).

چه نیکو زده‌ست این مثل برهمن بود حرمت هر کس از خویشان
نباید که بسیار بازی کنی که مر قیمت خویش را بشکنی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۷۴)

زبان خوش و شیرین (۲ مورد):

سعدی بیان می‌کند که همانا با زبان خوش و شیرین می‌توان به مقصود مورد نظر رسید و پیروز شد؛ اما تندمزاجی که همیشه تلخ‌کامی می‌کند، مرارت می‌بیند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۴۷۵).

به شیرین‌زبانی توان برد گوی که پیوسته تلخی برد تندخوی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۸)

خوش اخلاقی (۲ مورد):

سعدی از شهرت به خوی خوش و رفتار پسندیده در میان مردم به عنوان جایگاهی والا یاد می‌کند. او بیان می‌کند که اگر مرتبه عالی و پایه والا می‌خواهی خود را برتر از دیگران نشمار و به آنان بزرگی نفروش. والاترین جایگاه ارجمندی این است که نزد مردم به خوی خوش و رفتار پسندیده معروف باشی (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۴۴۰).

ازین نامورتر محلی مجوی که خوانند خلقت پسندیده خوی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۱)

رازداری (۵ مورد):

سعدی شیرازی، رازداری در زندگی را نیز مورد توجه قرار داده است. او بیان می‌کند که ای مرد دانا راز را باید همیشه در دل خود نگه داری و هیچگاه نباید آن را از زندان دل رها سازی؛ زیرا هنگامی که راز بر زبان آمد و سر فاش گشت، به هیچ بند و سلسله به زندان ضمیر باز نمی‌گردد و در جای خود قرار نمی‌گیرد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۸۷).
دل است ای خردمند، زندان راز چو گفستی نیاید به زنجیر باز
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۵۶)

انتقادپذیری (۵ مورد):

سعدی به انتقادپذیری و توجه به انتقاد سازنده سفارش می‌کند. سعدی بیان می‌کند که اگر دشمن سخنی گفت که برای تو سنگین و ناپسند آمد، ژرف بیندیش که تو را به چه عیبی نکوهش و سرزنش کرد؛ سپس در رفع آن رفتار نکوهیده‌ات تلاش کن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۵۳۴).
چو دشوارت آمد ز دشمن سخن نگر تا چه عیبت گرفت، آن مکن
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۵۰)

گوش دادن به پند و نصیحت دیگران (۳ مورد):

سعدی به طور خاص و ویژه‌ای به گوش دادن به پند و نصیحت دیگران سفارش می‌کند و معتقد است که جوانان لایق و فرخنده اختر از پند و اندرز پیران آزموده روی نمی‌گردانند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۲۳۷).
جوانان شایسته بخت‌ور ز گفتار پیران نیچند سر
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۸۶)

تدبیر و برنامه‌ریزی در امور مالی (مدیریت مالی) (۳ مورد):

سعدی تدبیر و برنامه‌ریزی در امور مالی را امری بسیار مهم در زندگی می‌داند. وی بیان می‌کند که اگر هرچه را به دست می‌آوری، خرج کنی و به این و آن بدهی، به هنگام

نیاز دستت خالی می ماند و کسی هم تو را یاری نخواهد کرد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۲۶۹).

اگر هرچه یابی به کف برنهی کفت وقت حاجت بماند تهی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۹۵)

ارزش زمان و گذر زمان (مدیریت زمان) (۹ مورد)

سعدی ارزش زمان و گذر عمر را مورد توجه قرار داده است و به استفاده درست از زمان توصیه می کند. او بیان می کند که دست تقدیر، ایام جوانی من را که هر روز آن ارزش شب قدر را داشت، از من گرفت و آن دوران خوشی تمام شد و من ارزش آن دوران را ندانستم، اینک که آن فرصت را به رایگان از دست دادم، ارزش آن را می فهمم و بر گذشته افسوس می خورم (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۷۷۳).

قضا روزگاری ز من در ربود که هر روزی از وی شبی قدر بود
من آن روز را قدر نشناختم بدانستم اکنون که درباختم
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۰۶)

سازگاری (۴ مورد):

سعدی سفارش می کند که برای محبت یک نفر، با صدتن دیگر نیز سازگاری کن، و آن صد کس را در هوای همان یکی، نگه داری و مراقبت کن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۳۲۳).

غم جمله خور در هوای یکی مراعات صد کن برای یکی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۰۷)

تأثیر همنشینی با دیگران در زندگی (تأثیر دوستان در زندگی) (۳ مورد):

سعدی به دقت در همنشینی با دیگران و تأثیر همنشین در زندگی اشاره کرده است. سعدی درخواست می کند که با افراد فرومایه همنشین نشو و اگر شدی چشم نداشته باش که حرمت و ارزش تو را رعایت کنند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۸۱۰).

مکن با فرومایه مردم نشست چو کردی، ز هیبت فرو شوی دست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۱۵)

به خوبی و درستی زندگی کردن و بی‌توجهی به مردم و بدگویی آن‌ها (۴ مورد):

سعدی شیرازی بیان می‌کند که آن کسی که به آیین عاقلان به خوبی و درستی به کار خویش پردازد، زبان بدخواه را از عیب‌جویی کوتاه می‌سازد. پس تو سیرت پسندیده در پیش گیر تا بداندیش فرصت خرده‌گیری از تو پیدا نکند و مجال مورد اعتراض نماند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۵۳۳).

پس کار خویش آن‌که عاقل نشست زبان بداندیش بر خود بیست
تو نیکوروش باش تا بدسگال نیابد به نقص تو گفتن مجال
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۵۰)

ارزش تجربه در زندگی (۱ مورد):

شاعر عالی‌تبار سعدی شیرازی، به ارزش تجربه و کارآزموده بودن در زندگی تأکید کرده است؛ وی توصیه می‌کند که اگر نمی‌خواهی زندگی‌ات تباه شود، کارهای مهم را به افراد بی‌تجربه واگذار نکن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۲۳۸).

نخواهی که ضایع شود روزگار به ناکار دیده مفرمای کار
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۸۶)

مذمت بحث و جدل (۳ مورد):

سعدی در اشعار خود سفارش می‌کند هنگامی که کاری به نرمی، مهر و گشاده رویی حل می‌شود، پس نیازی به بدمنشی و تندخویی نیست (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۲۴۹).

چو کاری برآید به لطف و خوشی چه حاجت به تندى و گردن کشى؟
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۸۹)

مذمت بداخلاقی (۱ مورد):

سعدی شیرازی بداخلاقی را مورد مذمت و نکوهش قرار داده است. وی بیان می‌کند که خوی ناپسند و سرشت نکوهیده آدمی را به جهنم می‌برد، و خوی خوش از فردوس برین آمده و خاصه بهشتیان است. بهتر است که آب گرم از لب نهر بنوشی و به شربت قند با

گلاب آمیخته و خنک فرد بد اخلاق دهان را آلوده نکنی (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۴۷۷).
 به دوزخ برد مرد را خوی زشت که اخلاق نیک آمده‌ست از بهشت
 برو آب گرم از لب جوی خور نه جلاب سرد ترش روی خور
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۸)

مذمت عیب‌جویی (۲ مورد):

سعدی عیب‌جویی از دیگران را مورد مذمت قرار می‌دهد و از انسان عاقل درخواست می‌کند که از کار زشت این و آن پرده برمیندازد و به جای آن که دیگران را نکوهش کنی، به پژوهش عیب خویش پرداز (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۶۴۲).
 مکن عیب خلق، ای خردمند، فاش به عیب خود از خلق مشغول باش
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۲۷۶)

مذمت خبرچینی (۳ مورد):

سعدی، سخن‌چینی را امری زشت و ناپسند می‌داند و درخواست می‌کند که تا جایی که می‌توانی با انسان سخن‌چین هم‌نشینی نکن؛ زیرا دشمنی‌های فراموش شده را برمی‌انگیزد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۶۶۶).
 سخن‌چین کند تازه جنگ قدیم به خشم آورد نیک‌مرد سلیم
 از آن همنشین تا توانی گریز که مر فتنه خفته را گفت خیز
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۲۸۱)

مذمت دورویی (۴ مورد):

بیشتر توصیه‌های سعدی در مذمت دورویی و ریا در عبادات و مسائل دینی است. خداوند به ریاکاران که برای جلب نظر دیگران و دریافت سود چهره بر زمین فرمانبری می‌سایند و عبادت می‌کنند، در روز رستاخیز پاداشی نخواهد داد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۵۸۴).
 یکی بر در خلق رنج آزمای چه مزدش دهد در قیامت خدای؟
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۲۶۱)

مذمت دروغ‌گویی (۱ مورد):

سعدی سفارش می‌کند که لاف مردانگی نزن و اگر خود را مرد نشان دادی، پس نامردی نکن؛ خودت را چنان معرفی کن که همان چیزی را که هستی معرفی کرده باشی و هیچگاه شرمنده نشوی (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۵۷۷).

مکن گفتمت مردی خویش فاش چو مردی نمودی مخنث مباش
به اندازه بود باید نمود خجالت نبرد آن که نمود و بود
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۶۰)

مذمت شرارت (۲ مورد):

سعدی بیان می‌کند که هر آدمی زادی از حیوان وحشی و درنده بهتر نیست، بلکه حیوان درنده از آدمی زاد شرور و ناپاک طینت بهتر است (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۷۵).

نه هر آدمی زاده از دد به است که دد ز آدمی زاده بد، به است
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۷۱)

مذمت غیبت (۶ مورد):

سعدی شیرازی، در کتاب «بوستان» خود به شدت غیبت را مورد مذمت و نکوهش قرار داده است. وی بیان می‌کند کهز آن کسی که از دیگران نزد تو به بدی و زشتی یاد می‌کند، انتظار نداشته باش که تو را به نیکی ستایش کند؛ زیرا از تو هم نزد دیگران به بدی یاد می‌کند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۶۲).

هر آن کو برد نام مردم به عار تو خیر خود از وی توقع مدار
که اندر فضای تو گوید همان که پیش تو گفت از پس مردمان
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۸۱)

مذمت بی‌آبرو کردن دیگران (۲ مورد):

سعدی سفارش می‌کند که آبروی دیگران را نریز و بر خطای بیچارگان پرده گستر تا

خداوند ستارالعیوب نیز گناهان تو را نادیده بگیرد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۲۵۳).
 به پوشیدن ستر درویش کوش که ستر خدایت بود پرده‌پوش
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۱۹۰)

مذمت تبعیت از نفس (۷ مورد):

سعدی، نفس را مورد مذمت قرار داده و معتقد است که اگر هر دم نفس از تو
 خواسته‌ای داشته باشد و بر تو غالب شود، تو را برای خواسته‌هایت از جایی به جایی و
 از قریه به روستایی به گدایی می‌کشاند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۱۴۳).
 چو هر ساعتش نفس گوید بده به خواری بگرداندش ده به ده
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۱۶۵)

مذمت طمع (۲ مورد):

سعدی ذکر می‌کند که آفریدگار جهان از بنده‌ای (آزمند) که به رزق مقسوم و مقدر قانع
 نباشد، خشنود نیست (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۶۱۰).
 خداوند از آن بنده خرسند نیست که راضی به قسم خداوند نیست
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۲۶۸)

مذمت غرور و خودخواهی (۹ مورد):

سعدی غرور و خودخواهی در برابر دیگران را امری مذموم و ناپسند می‌داند. وی بیان
 می‌کند که هر چند از هر نقص و بدی پاک باشی، شایسته نیست که نقص و کاستی
 دیگران را به رخ آن‌ها بکشی (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۴۴۱).
 گرفتم که خود هستی از عیب پاک نعننت مکن بر من عیناک
 (سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۲)

مذمت ستمکاری (۶ مورد):

سعدی بیان می‌کند که اگر زبردستی به خاطر ستم تو زیون و پایمال شود، از تضرع وی
 به درگاه ایزد یکتا بیندیش و بترس (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۱۱۶).

اگر زیردستی درآید ز پای حذر کن ز نالیدنش بر خدای
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۶۱)

مذمت انسان فرومایه (۴ مورد):

سعدی هشدار می‌دهد که با انسان پست و فرومایه سخن به مهر و نرمی بر زبان نیاور؛ زیرا که خویشن‌بینی و سرکشی را در او می‌افزاید (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۲۳۲).

چو با سفله گویی به لطف و خوشی فزون گرددش کبر و گردن کشی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۸۴)

فروتنی (۱۳ مورد):

در بوستان سعدی، بیش از هر چیز دیگر به تواضع و فروتنی اشاره شده است. سعدی شیرازی بیان می‌کند که ای بنده یزدان، چون پروردگار منزله از هر عیب و نقص تو را از خاک آفرید، باید به فطرت خود بازگردی و افتادگی و تواضع را در پیش‌گیری (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۴۲۹).

ز خاک آفریدت خداوند پاک پس ای بنده افتادگی کن چو خاک
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۰)

قناعت (۹ مورد):

سعدی، قناعت را یکی از نعمت‌های خداوند می‌داند و آن را موجب سرافرازی و سربلندی می‌شمارد. او بیان می‌کند که قارون که بنده و پرستنده سیم و زر بود، درنیافت که گنج ایمنی و آسایش تنها در قناعت یافت می‌شود (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۱۸).

ندانست قارون نعمت‌پرست که گنج سلامت به کنج اندرست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۶۹)

کسی حال تو را درک می‌کند که سختی‌هایی مانند تو را پشت سر گذاشته باشد

(۳ مورد):

سعدی معتقد است کسی می‌تواند حال دیگری را درک کند که روزگاری مانند او را

گذرانده باشد. هیچ کس قدر روزگار سرور و نیکبختی را نمی‌داند، جز آن کسی که روزهای سخت را گذرانده باشد و زمانی گرفتار پریشان‌حالی و درماندگی شده باشد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۷۲۶).

نداند کسی قدر روز خوشی مگر روزی افتد به سختی کشی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۹۵)

سعی کن با توجه به آموخته‌های اندک، دانشی ارزشمند برای خود فراهم کنی
(۱ مورد):

سعدی معتقد است که با نکته آموز بودن می‌توان به وسیله آموخته‌های اندک، دانشی ارزشمند را به دست آورد و به سروری رسید (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۸۱۱).

برو خوشه‌چین باش سعدی صفت که گردآوری خرمن معرفت
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۱۵)

تلاش و کوشش در زندگی (۳ مورد):

سعدی بر تلاش و کوشش در زندگی تأکید می‌کند. همچنین معتقد است که اگر آدمی خوی و خردمند هستی، چشم به راه آن نباش که بی‌تلاش و کوشش مقامی یابی و به مرتبه‌ای نائل شوی. پس در زندگی همیشه تلاش کن تا زیان نکنی و کامروا باشی (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۳۷۷).

توقع مدار ای پسر گر کسی که بی‌سعی هرگز به منزل رسی
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۱۹)

دوست تو کسی هست که عیب‌های تو را به تو بگوید (۲ مورد):

سعدی، کسی را دوست واقعی می‌داند که اگر چاهی را در مسیر دوستش دید، از آن چشم‌نپوشد و او را آگاه کند. بنابراین کسی که نابهنجاری‌های رفتاری تو را به تو بگوید، دوست تو است (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۲۱۶). من آن کس را نکوگوی و ناصح و مشفق خویش می‌دانم که عیب من را پنهان نکند و بر من آشکار سازد (همان: ۵۳۴).

به نزد من آن کس نکوخواه توست که گوید فلان خار در راه توست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۸۰)

جز آن کس ندانم نکوگوی من که روشن کند بر من آهوی من
(همان: ۲۵۰)

تحمل ناکامی (۳ مورد):

سعدی سفارش می‌کند که در زندگی از ناکامی‌ها نرنج و امیدوار باش که روزگار پس از رنجی که بردی، تو را از آسایش بهره نیک می‌بخشد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۲۵).

دل از بی‌مرادی به فکرت مسوز شب آبیستن است ای برادر به روز
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۷۱)

زندگی در زمان حال (۱ مورد):

سعدی بیان می‌کند که اکنون که گذشته سپری شده است و آینده نیز موجود نیست، حالی همین دم را که از عمرت باقی است، غنیمت دان (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۷۸۲).

چو دی رفت و فردا نیامد به دست حساب از همین یک نفس کن که هست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۰۸)

رفتار درست و نیک (۲ مورد):

سعدی بیان می‌کند که آن کس در پهنه این میدان از دیگران گوی سعادت و نیکبختی برد که همت به رفاه مردم می‌گماشت و خاطر به آسایش آنان مشغول می‌داشت (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۹۰). در صراط مستقیم قدم بردار تا جمال کعبه مقصود بینی. تو به بی‌راهه می‌روی و بدین سبب باز پس مانده‌ای (همان: ۸۰۶).

کسی زین میان گوی دولت ربود که در بند آسایش خلق بود
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۷۴)

ره راست رو تا به منزل رسی تو بر ره نه ای زین قبل واپسی
(همان: ۳۱۴)

نیکی و بخشش (۱۹ مورد):

نیکی و بخشش، از جمله مواردی است که از دیدگاه سعدی مورد عنایت واقع شده است. سعدی شیرازی ذکر می‌کند که به پاس این که خداوند به تو جایگاه عطا کرده و از خزانه غیب بر تو بخشیده است، تو با بندگان خداوند به مهربانی رفتار کن و بخشنده باش (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶۳).

جوانمرد و خوش‌خوی و بخشنده باش چو حق با تو باشد، تو با بنده باش
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۵۳)

اعتماد به خداوند (۳ مورد):

سعدی ذکر می‌کند که گمان نبر آن کس که دست تمنا و خواهش برداشته است، از دری که همیشه بازست، بی‌نصیب و محروم بازمی‌گردد؛ پس به پروردگاری که تو را ناامید نمی‌کند، اعتماد کن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۸۲۸).

مپندار از آن در که هرگز نیست که نوמיד گردد برآورده دست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۱۹)

توبه‌پذیری و مهر خداوند (۱۲ مورد):

سعدی، خداوند را توبه‌پذیر و بسیار مهربان می‌داند. وی معتقد است که اگر خداوند از کار ناپسندی خشمگین و غضبناک شود، زمانی که توبه کنی و به سوی او بازگردی، از گناه تو چشم می‌پوشد و تو را می‌بخشد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۶).

وگر خشم گیرد ز کردار زشت چو بازآمدی ماجرا درنوشت
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۴۱)

اراده و خواست خداوند (حکمت خداوند) (۱۹ مورد):

سعدی معتقد است که در نیکوکاری و فرمانبرداری باز و گشاده است؛ ولی انجام عمل خیر از عهده همه کس بر نمی‌آید؛ زیرا تنها اراده و حکمت خداوند است که باعث می‌شود، افراد به توفیق برسند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۷۶۰).

در خیر بازست و طاعت ولیک نه هر کس تواناست بر فعل نیک
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۰۳)

توکل به خداوند (۷ مورد):

سعدی سفارش می‌کند، آن زمانی که از خلق و نعمت‌های جهان ناامید می‌شوی، تنها به عنایت ایزد تعالی دل ببند و توکل کن (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۹۴).

چو نومید ماند از همه چیز و کس امیدش به فضل خدا ماند و بس
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۷۶)

شکر خداوند (۱۳ مورد):

سعدی، بندگان را به شکر و سپاس خداوند توصیه می‌کند. وی در این رابطه متذکر می‌شود که زبان هرگز نمی‌تواند حق سپاس پروردگار را به جای آورد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۴۴).

نگنجد کرم‌های حق در قیاس چه خدمت گزارد زبان سپاس؟
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۴۸)

تا زنده هستی کار نیک انجام بده (۱۰ مورد):

سعدی، بندگان خداوند را به انجام کار نیک سفارش می‌کند. به اعتقاد وی اگر می‌خواهی در غیبت یا پس از مرگ تو، تو را لعنت نکنند، پس تا زمانی که زنده هستی، خوب کرداری پیشه ساز تا نامت به بدی یاد نشود (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۶۲).

نخواهی که نفرین کنند از پسرات نکو باش تا بد نگوید کسرات
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۶۸)

فراهم آوردن توشه آخرت (۱۰ مورد):

سعدی، به بندگان خداوند در جهت فراهم آوردن توشه برای جهان آخرت بسیار سفارش کرده است. او بیان می‌کند که امروز جوانمردی پیشه ساز، که فردای محشر در حسابگاه قیامت و محکمه عدل الهی به فراخور نیکوکاری مردمان به آنان پایگاه و

مرتبه می‌بخشند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۱۳۸).

کرم کن که فردا که دیوان نهند منازل به مقدار احسان دهند

(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۶۵)

اعتقاد به قسمت و تقدیر (۱۰ مورد):

به اعتقاد سعدی آنچه را خداوند مقدر کرده است، اتفاق می‌افتد. تا جایی که می‌توانی خود را از آسیب‌ها برکنار دار؛ اما بدان که با نیروی سرنوشت نمی‌توان جنگید (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۷۴۱).

ز پیش خطر تا توانی گریز ولیکن مکن با قضا پنجه تیز

(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۹۸)

روزی‌رسانی پروردگار (۱ مورد):

سعدی، جهان‌آفرین حیات‌بخش را در روزی‌رسانی توانا می‌داند و از خداوند به عنوان روزی‌رسان یاد می‌کند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۶۱۲).

تواناست آخر خداوند روز که روزی رساند، تو چندین مسوز

(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۶۸)

عبادت خالص برای خداوند (۲ مورد):

سعدی، عبادت خالص برای خداوند را، دارای ارزش و اهمیت می‌داند. کسی که کارهایش را برای خدا صمیمانه انجام دهد، منزلت او به درگاه خداوند بیشتر است (خطیب رهبر، ۱۳۷۱:۱۳۸) و نیایش پروردگار زمانی ارزشمند است که با خلوص نیت ایمان آورده باشی و فقط برای رضای خداوند باشد (همان: ۵۷۷).

یکی را که سعی قدم پیشتر به درگاه حق، منزلت پیشتر

(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۶۵)

عبادت به اخلاص نیست نکوست وگر نه چه آید ز بی‌مغز پوست؟

(همان: ۲۵۹)

ناپایداری دنیا (۱۰ مورد):

سعدی بیان می‌کند که دنیا سرای جاودان و ملک باقی نیست؛ از آن چشم وفاداری نداشته باش و به آن دل نبند (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۹۰).

جهان ای پسر ملک جاوید نیست ز دنیا وفاداری امید نیست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۱۷۴)

انجام کار نیک در جوانی (استفاده از فرصت جوانی برای انجام کار نیک) (۳ مورد):
سعدی، به انجام کار نیک در ایام جوانی سفارش می‌کند؛ زیرا که در زمان پیری نیروی جوانی وجود ندارد (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۱۹۰).

جوانا ره طاعت امروز گیر که فردا جوانی نیاید ز پیر
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۰۶)

امر به معروف و نهی از منکر (۱ مورد):

سعدی شیرازی، به امر به معروف و نهی از منکر سفارش می‌کند. اگر توان آن را داری که مردم را از کارهای نکوهیده بازداري، ساکت و آرام به گوشه‌ای نشین و کاری انجام بده (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۷۷۳).

گرت نهی منکر برآید ز دست نشاید چو بی‌دست و پایان نشست
(سعدی، ۱۳۸۳: ۲۳۶)

عدم آلودگی به گناه (۱ مورد):

سعدی، بندگان خداوند را بر آلوده نشدن به گناه سفارش می‌کند و ذکر می‌کند که بر خاک کودک زاری نکن؛ چون بی‌گناه از دنیا رفته است، تو نیز پاک زاده شده‌ای و به هوش باش که به کردار زشت آلوده نشوی (خطیب رهبر، ۱۳۷۱: ۷۸۱).

ز هجران طفلی که در خاک رفت چه نالی؟ که پاک آمد و پاک رفت
تو پاک آمدی بر حذر باش و پاک که ننگ است ناپاک رفتن به خاک
(سعدی، ۱۳۸۳: ۳۰۸)

نتیجه‌گیری:

با بررسی مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی در «بوستان» سعدی، مشاهده شد که «بوستان» در مجموع ۳۰۲ مرتبه به مهارت‌های عام زندگی زناشویی و خانوادگی، در تک تک اشعار و ابیات خود، پرداخته است. بوستان سعدی به عنوان یک اثر ادبی بسیار موثر و مهم زبان فارسی، انتقال دهنده الگوهای رفتاری مطلوبی است که موجب می‌شود به عنوان اثری اخلاقی مورد توجه قرار گیرد. نمی‌توان گستره وسیع تحلیل اثر ادبی ظریف و پیچیده‌ای مانند «بوستان» سعدی را در یک مقاله قرار داد. بنابراین به دلیل محدودیت مقاله آنچه ارائه شد، گزیده‌هایی از این اثر به عنوان بخش‌هایی مهم از آن بود و بخشی دیگر از مهارت‌های زناشویی و خانوادگی، که در باب‌های مختلف «بوستان» به آن‌ها اشاره شده است، در پی‌نوشت به صورت اشاره به باب مورد نظر ذکر می‌شود. قابل ذکر است، در شرایطی که آمار طلاق در کشورمان به دلیل ناآگاهی‌های جنسی و جنسیتی، مشکلات مالی و عاطفی، حل نامؤثر تعارضات و کمبود اطلاعات افزایش پیدا کرده است، ضرورت ترویج مهارت‌ها در این زمینه پررنگ‌تر می‌شود. بنابراین برای مقابله با مشکل روابط نادرست خانوادگی، باید ارتباطات و مناسبات خانوادگی تصحیح شود. لازمه تصحیح ارتباطات خانوادگی، گسترش مهارت‌های مناسب در زندگی زناشویی و خانوادگی است. زوجینی که دارای مهارت‌های زناشویی هستند می‌توانند به انتخاب و ارائه رفتارهای مناسب در موقعیت معین دست بزنند. بنابراین بر اساس مقایسه‌ای که بین متون مشاوره و متون ادبی صورت گرفت، ما برای ارتقای روابط زندگی زناشویی و خانوادگی به گسترش فرهنگ ایرانی - اسلامی از طریق متون ادبی پرداختیم و در جهت بومی‌سازی هرچه بیشتر مبنای نظری مربوط به زوجها و خانواده‌ها و ترویج مهارت‌های زناشویی کوشش کردیم. برای ترویج مهارت‌های زناشویی و خانوادگی، «بوستان» سعدی توانسته است، تأثیر مهم و حساسی را برجای گذارد. در اینجا تحلیل محتوای «بوستان» توانسته است، مشکلات خانوادگی را مشخص کند و راه حل عملی برای آنها بیابد. در این تحلیل محتوا شیوه‌های درست ارتباطات درون خانواده مشخص می‌شود و به تصحیح روابط خانوادگی پرداخته می‌شود.

یافته‌های حاصل از این پژوهش، مهارت‌هایی برای تداوم و سازگاری بهتر زوجین، راهبردهایی برای مراکز مشاوره خانواده و در نهایت اقداماتی برای داشتن جامعه‌ای سالم را به دنبال دارد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- سنجیده سخن گفتن: باب هفتم: ۲ مورد
- ۲- مهار خشم: باب اول: ۱ مورد، باب چهارم: ۱ مورد
- ۳- مهر و محبت: باب اول: ۱ مورد، باب دوم: ۷ مورد، باب چهارم: ۲ مورد
- ۴- صبر و شکیبایی: باب اول: ۲ مورد، باب سوم: ۱ مورد، باب هشتم: ۱ مورد
- ۵- تکانشی عمل نکردن: باب اول: ۲ مورد، باب چهارم: ۱ مورد
- ۶- بخشش و چشم‌پوشی: باب دوم: ۱ مورد، باب چهارم: ۱ مورد، باب هفتم: ۲ مورد
- ۷- رازداری: باب اول: ۱ مورد، باب هفتم: ۲ مورد
- ۸- انتقادپذیری: باب اول: ۱ مورد، باب چهارم: ۲ مورد
- ۹- ارزش زمان و گذر زمان (مدیریت زمان): باب نهم: ۸ مورد
- ۱۰- به خوبی و درستی زندگی کردن و بی‌توجهی به مردم و بدگویی آن‌ها: باب هفتم: ۱ مورد
- ۱۱- مذمت خبرچینی: باب چهارم: ۱ مورد، باب هفتم: ۱ مورد
- ۱۲- مذمت دورویی: باب پنجم: ۲ مورد
- ۱۳- مذمت غیبت: باب هفتم: ۵ مورد
- ۱۴- مذمت تبعیت از نفس: باب ششم: ۲ مورد، باب هفتم: ۱ مورد، باب نهم: ۲ مورد
- ۱۵- مذمت غرور و خودخواهی: باب دوم: ۱ مورد، باب چهارم: ۴ مورد، باب ششم: ۱ مورد، باب هشتم: ۱ مورد
- ۱۶- مذمت ستمکاری: باب اول: ۳ مورد، باب دوم: ۱ مورد
- ۱۷- مذمت انسان فرومایه: باب چهارم: ۱ مورد، باب پنجم: ۱ مورد
- ۱۸- فروتنی: باب چهارم: ۱۰ مورد
- ۱۹- قناعت: باب ششم: ۵ مورد
- ۲۰- کسی حال تو را درک می‌کند که سختی‌هایی مانند تو را پشت سر گذاشته باشد: باب هشتم: ۱ مورد

- ۲۱- نیکی و بخشش: باب اول: ۲ مورد، باب دوم: ۸ مورد، باب ششم: ۱ مورد، باب هشتم: ۲ مورد
- ۲۲- توبه‌پذیری و مهر خداوند: باب نهم: ۱۰ مورد
- ۲۳- اراده و خواست خداوند (حکمت خداوند): باب اول: ۲ مورد، باب دوم: ۱ مورد، باب سوم: ۱ مورد، باب چهارم: ۱ مورد، باب پنجم: ۳ مورد، باب هشتم: ۳ مورد، باب نهم: ۱ مورد، باب دهم: ۴ مورد
- ۲۴- توکل به خداوند: دبیچه بوستان: ۲ مورد، باب اول: ۱ مورد، باب دوم: ۱ مورد، باب دهم: ۱ مورد
- ۲۵- شکر خداوند: باب اول: ۱ مورد، باب هشتم: ۹ مورد
- ۲۶- تا زنده هستی کار نیک انجام بده: باب اول: ۳ مورد، باب دوم: ۴ مورد، باب دهم: ۱ مورد
- ۲۷- توصیه برای فراهم آوردن توشه برای آخرت: باب اول: ۱ مورد، باب دوم: ۳ مورد، باب نهم: ۴ مورد
- ۲۸- اعتقاد به قسمت و تقدیر: باب سوم: ۱ مورد، باب پنجم: ۷ مورد
- ۲۹- ناپایداری دنیا: باب اول: ۳ مورد، باب سوم: ۱ مورد، باب نهم: ۴ مورد
- ۳۰- انجام کار نیک در جوانی (استفاده از فرصت جوانی برای انجام کار نیک): باب نهم: ۱ مورد

منابع:

- ۱- استفورد، لورا و به یز، چری. (۱۳۷۷). *تعامل والدین و کودکان*، ترجمه محمد دهگانپور و مهرداد خرازچی، تهران: رشد.
- ۲- اولیا، نرگس. (۱۳۸۵). «بررسی تاثیر برنامه غنی‌سازی بر رضایت زناشویی زوجین شهر اصفهان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان.
- ۳- بیرجندی، سیدمهدی. (۱۳۷۵). *مشاوره در آستانه ازدواج*، تهران: آوای نور.
- ۴- خطیب رهبر، خلیل. (۱۳۷۱). *بوستان*، تهران: صفی‌علیشاه.
- ۵- سعدی، مصلح‌الدین. (۱۳۸۳). *کلیات*، تصحیح محمدعلی فروغی، تهران: سخن.

- ۶- صدرالحفاظی، سیدمهدی. (۱۳۸۵). «بررسی عوامل تربیت در باب‌های هفتم و هشتم گلستان سعدی»، تهران: دانشگاه تهران. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- ۷- گری، جان. (۱۳۷۸). همه برای همیشه، ترجمه مهدی قرچه داغی، تهران: البرز.
- ۸- منادی، مرتضی. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی خانواده، تهران: دانژه.
- ۹- موسوی، اشرف السادات. (۱۳۸۶). مشاوره قبل از ازدواج، تهران: مهر کاویان.
- ۱۰- نوایی‌نژاد، شکوه. (۱۳۸۰). مشاوره ازدواج و خانواده درمانی، تهران: انجمن اولیا و مربیان.

References:

- 1-Staford, Loura, & Beyer, Cherie. (1377). **Parent and child interaction**, translation Mohammad Daheganpoor & Mehrdad Kharazchi, Tehran: Publications of Roshd.
- 2- Oliya, Narges. (1385). **Effect enrichment program on marital satisfaction of couples in Isfahan**. MA dissertation of Counseling. Department of Psychology & Educational Sciences University of Isfahan.
- 3- Birjandi, Seyed Mehdi. (1375). **Consultation on the eve of marriage**, Tehran: Publications of Avay noor
- 4-Khatib Rahbar, Khalil (1992/1371) Boostan, Tehran: Safie. Alisahah.
- 5- Sadrolhfazi, Seyed Mehdi. (1385). Education in the seventh and eighth chapters of the Golestan Saadi, Tehran: Tehran University.
- Journal of human sciences literature**
- 6- Foroughi, Mohammad Ali. (1383). **General Saadi**, correct, and the suspension of Kamal Ejtemai Jandaghi, Tehran: Publications of Sokhan
- 7- Gary, John. (1378). **Everyone for always**, translate. Mehdi Gharache daghi, Tehran: Alborz.
- 8- Monadi, Morteza. (1385). **Family sociology**, Tehran: Publications of Danzhe.
- 9- Moussavi, Ashraf Sadat. (1386). **Premarital counseling**, Publication: Mehr kaviyan, printing 1.
- 10-Navabi nezhad, Shokouh. (1380). **Marriage counseling and family therapy**, Tehran: Publications of Anjoman oliya & morabiyān.